

بنام کردستان بزرگ

Under Name of Great Kurdistan.

دوستان عیب کنندم که چرا دل به تودادم !
باید اول به توگفتن که چنین خوب چرائی؟

کتاب کرد و کردستان

نویسنده : واسیلی نیکیتین

قونسول روسیه در ارومیه

1915 - 1918

عضوانجمن آسیایی وانجمن نژاد شناسی پاریس

عضو دائمی موسسه بین المللی مردمشناسی و

عضو وابسته آکادمی سیاسی - بین المللی.

مترجم : محمد قاضی

1363

گرد آورنده :

سرهنگ چیا

از فصل دوم

4- زاگروس ، کردستان ایران.

بدینگونه ، پس از درنوردیدن فلات ارمنستان و پس از آنکه نگاهی به منطقه متغیر هرکی اورامار انداختیم اینک خودرا در حاشیه های رشته کوه زاگروس می یابیم که لازم است از نظر کوهشنا- سی سرزمین کردستان نگاهی هم به آن بیندازیم.

دربین گردنه **کله شین** (تقریباً همسطح با اشنویه) و **معبه‌های آلان**، رشته کوه زاگروس که مرز ایران و عراق را تشکیل می‌دهد بسیار منظم است. این رشته کوه بصورت یک خط مستقیم کشیده شده است و به طرز محسوس از شمال غربی به سوی جنوب شرقی امتداد می‌یابد. کوه مزبور آخرین جلوه شمالی سلسله عظیم کوههای موازی با هم جنوب ایران را تشکیل می‌دهد، و ادامه پدیده‌های بسیار منظم آارات و ارمنستان و سلسله جبال رسوبی ذهاب و لرستان است که که بیشتر به سمت جنوب گسترش یافته اند.

از دید سیستم کلی کوهشناسی ایران این نکته قابل توجه است که قله‌های اصلی نه تنها قدری بیرون از خط تقسیم آبها قرار دارند - امری که در مورد سلسله کوههای بزرگ تقریباً عادی است - بلکه علاوه براین دربیرون از فلات ایران واقع شده اند و همچون **کوه دماوند** جزو آن دسته هستند که آبهای دامنه شان به خارج از فلات میریزد. **کوههای سهند و سبلان** همچون خط رابطی هستند مابین ارتفاعات حاصل از مواد آتشفشانی ارمنستان و جبال البرز. برفهای سنگین کوههای سهند و سبلان و کوههای کردستان را در همان روزهای اول ماه نوامبر (نیمه دوم آبان) می‌پوشانند. کمی بعد، برف دشتهای اطراف آن کوهها را نیز می‌گیرد و تا ماه مارس آب می‌شود.

در مغرب کوههای واقع بین **گردنه کله شین و آلان**، به طرف بین النهرین، دامنه‌ها شیب بسیار تندی دارند. **اربل (هولیر)** بیش از 430 متر از سطح دریا ارتفاع ندارد. و حال آنکه در سمت ایران ارتفاع دامنه‌ها در همه جا از 1000 متر بیشتر است و بلندی کوهها اغلب به 3200 متر می‌رسد. گردنه کله شین در ارتفاع 2860 متری واقع است.

در ارتفاعی همسطح با موصل، در نقطه‌ای که تغییر مسیر آبها در اختلاف سطحهای دو سمت سلسله کوه زاگروس محسوس است، آبهای ایران از خط الراس اصلی عبور می‌کنند تا وارد خاک عراق شوند. از آن جمله، زاب کوچک پس از آنکه آبهای خاک مکریان (منطقه ساوجبلاغ یا مهاباد) و بانه را در بستر خود جمع کرد در نزدیکی سردشت از گردنه آلان عبور می‌کند.

از کوه آارات تا این گردنه‌ها قله کوهها از سنگهای آتشفشانی کم و بیش قدیمی تشکیل شده اند در آن سوی گردنه آلان، رشته کوه زاگروس که بیش از پیش به سمت جنوب شرقی انحنا پیدا کرده است از مواد رسوبی رودخانه‌ها و رسوبات بحری تشکیل شده است. در شرق زاگروس که حاشیه غربی فلات ایران است، چنانکه گفتیم، کردستان ایران واقع شده است. جغرافی دانان امروزی ایران این منطقه را به سه بخش تقسیم می‌کند که ما اینک هر سه بخش را، یکی پس از دیگری، از نظر می‌گذرانیم. **آنان بخش اول را کردستان مکری و گروس (یا بیجار) می‌نامند.**

رشته کوههای عمده این بخش در همان سمت کوههای زاگروس یعنی از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده اند. ارتفاع بلندترین قله‌های این بخش به 3200 متر میرسد. کوههای مزبور که در بین شهرک اشنویه و گردنه‌های آلان واقع شده اند عبارتند از: **چپارش** (کوه سیاه) کوه سفید، برزن، کانی خولا، قندیل، باقر و حاجی ابراهیم، در قسمت شرقی تر، به موازات آنها، سلسله کوههای بردسیر و مکری کشیده شده است که با رود جغتو از هم جدا میشوند. از

رشته کوه اول رودخانه تاتاهو عبور می کند و قسمت دوم آن به نام کورتک موسوم است که تا ساوجبلاغ (مهاباد) و جنوب دریاچه ارومیه پیش می رود. سلسله کوه بردسیر از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است و انحناى ملایمی به سمت مشرق دارد. این رشته کوه مرز شرقی کردستان مکرى را تشکیل میدهد و به عنوان خط مستقیم آنها از آن استفاده میشود. شیب شرقی زاب کوچک می رسد. قله های مهم این رشته کوه موسومند به: شوان بریان، پالان سر، شیر-ینستان، کرتک و کوه یعقوب آقا. کوه کله شین (که نباید آن را با هم اسم خودش واقع در مرز و در نزدیکی اشنویه اشتباه کرد) در رشته کوه بردسیر واقع است. از میان شاخه های کوه بردسیر که به همه جهات کشیده شده اند می توان از این کوهها نام برد: تلکو که دره رود سقز (یکی از شعب جغتو) و دره خود جغتو را از یکدیگر جدا میکند، ونوشه (بنفشه) واقع بین دو رودخانه خالو و تاتاهو که پارشان کوه نیز در همان ناحیه واقع شده است، و حال آنکه سور-تمان کوه در شمال سرچشمه تاتاهو قرار دارد.

بدین گونه سیستم کوهشناسی کردستان مکرى با رشته کوههای منظمی مشخص شده است آنها از شمال و شمال غربی به طرف جنوب و جنوب شرقی متوجه است و شاخه های فرعی آنها که در سمت گیری نامنظمند، و این بی نظمی ناشی از تاثیر آتشفشانی کوه سهند است که در مجاورت آنها قرار دارد متمایلند به اینکه سمت خود را از مغرب به مشرق تغییر بدهند.

سیستم هیدروگرافیک (آب شناسی) یا آبهای این قسمت از کردستان ایران به دو حوضچه تقسیم می شود، حوضچه دریاچه ارومیه واقع در شمال شرقی و حوضچه دجله واقع در جنوب غربی، رودخانه های مربوط به حوضچه اول از کوههای بردسیر و چهل چشمه سرچشمه میگیرند، و چون آن کوهها در قسمت اعظم سال پوشیده از برف اند این امر موجب شده است که رودهای این حوضچه پر آب باشند، و از طرفی چون خاک بستر آن رودخانه ها نمکزار نیست آب آنها شیرین و قابل نوشیدن است.

جغتو یا زرینه رود از سرچشمه خود که در کوه چهل چشمه واقع است تا دریاچه ارومیه مسافتی به طول 240 کیلومتر از جنوب به شمال میپیماید و مسیر فوقانی آن به نام **خورخوره** موسوم است. در میان شعبه های سمت چپ آن، رود سقز از همه مهمتر است. این رود از رشته جبال بردسیر سرچشمه می گیرد، بخشی را که به نام خودش موسوم است و در مصبی عریض به جغتو می ریزد. شعبه های دست راست آن همه ابتدا نهرهای کوچکی هستند که از **کوههای کودا و سارو** رودخانه سرازیر می شوند، و سپس قدری نزدیکتر به آنجا که جغتو به دریاچه می ریزد رودخانه های **لیلان و ساروق** هستند که از کوه سهند و از ارتفاعات افشار (صاین قلعه) می آیند.

ویژگی بلند بودن کناره های جغتو اجازه نمیدهد که از آن رود برای آبیاری استفاده بشود، و تنها در بخش صاین قلعه است که این امر عملی است. طول رودخانه تاتاهو از جغتو کمتر است و حجم آب آن نیز به اندازه جغتو نیست. این رودخانه در معبری عمیق جریان دارد و چنانکه در بالا به آن اشاره کردیم کوه کورتک را از بردسیر جدا می کند. شعبه دست راست آن چسومی

خالو (رودخانه خالو) نا دارد و شعبه های سمت چپ آن رود ساوجبلاغ است ، صرفنظر از نهر های متعددی که در نزدیکی مصب به آن میریزند . این دو رودخانه بزرگ، یعنی چغتو و تاتاهو ماهی زیاد دارند ، لیکن ساکنان ساحلی آنها هیچگونه استفاده ای از آن نمی کنند .

و اما از رودهای حوضچه دجله در قسمت کردستان مکرری یکی زاب کوچک است که ما قبلا به نام آن اشاره کردیم . این رود پس از اینکه از گردنه میدان سرچشمه میگیرد (در ارتفاع 2140 گز) تا **کوه لیکین** (در ارتفاع 1560 گز) رو به سمت مغرب جریان می یابد و در این قسمت نام همان کوه را دارد . پس از اینکه کوه مزبور را دور زد با نام جدید **که لوه** به سمت جنوب جاری میشود تا به منطقه سردشت برسد . در آنجا جریان آن تندتر میشود (اختلاف سطح در مسافتی به طول 16 فرسخ 560 گز است 1) . پس از گذشتن از سردشت دوباره به سمت مغرب جریان مییابد، در گردنه های آلان به خاک بین النهرین داخل می شود و در پایین **اربل (هولر)** به دجله میریزد . شعبه های سمت راست آن رود عبارتند از **رودخانه پسوه** (پس آب) ، **لارن** ، **مسین** و نیز نهرهایی که از کوههای **زاگروس** سرازیر میشوند و به آن می ریزند . در سمت چپ ، رودخانه ای که به زاب کوچک می ریزد رود خانه بانه است که منطقه ای به همین اسم را آبیاری می کند و در نزدیکی سردشت به آن می پیوندد . زاب کوچک که مسیر فوقانی آن از میان صخره ها می گذرد رسوبات زیادی به خود می آورد و آنها را در پایین تر که دره وسیع میشود بر جای می گذارد ، و همین امر موجب شده است که آن بخش از **کردستان مکرری** بسیار حاصلخیز باشد . در باره زاب کوچک و شعبه های آن توضیحات کاملتری در مقاله ساوجبلاغ ، نوشته **مینورسکی** ، مندرج در دایرت - المعارف اسلامی داده شده است .

کردستان کرمانشاهان ، که ما اینک آن را از مد نظر می گذرانیم محدود است : از شمال به رشته کوهی که حوضچه **رودخانه دیاله** را از **دره گاماساب** جدا می سازد ، از مشرق به **کوههای** کنگاور و ساحل راست گاماساب ، از جنوب به کوههایی که منطقه کلهر و پشتکوه را از هم جدا می کنند ، و از مغرب به دره رود دجله : (2) .

پی نویسی مولف: (1 - گز مساوی است با یک متر و 40 سانتیمتر و فرسخ در حدود 7 کیلو متر است .) مولف . 2 - جغرافیای این منطقه در کتاب فریا استارک تحت عنوان دره های آدکشان و دیگر معبرهای ایران چاپ 1934 نیویورک به تفصیل آمده است . مثلا رجوع شود به صفحه 51 آن کتاب در باره دره **کنگاور** که سنگ چمخاق زیاد دارد و به جهت جمعیت این منطقه در عهد حجر فراوان بوده است . و نیز رجوع شود به صفحه 79 همان کتاب که مینویسد : (تمامی منطقه پشتکوه با یک سلسله کوههای تقریبا متصل به هم به اسم **کبیر کوه** که سمت امتداد آن از شمال غربی به جنوب شرقی است و به یک دیوار بلند و دراز میماند تقسیم شده است . دو قلعه عمده آن عبارتند از **ولنتر و ورزورین** که ارتفاع آنها به ترتیب قدری پایین تر و کمی بالاتر از 9000 پا است) ؛ رجوع شود به نقشه ها (مولف) .

رشته کوههای این قسمت از کردستان ایران سمت گیری منظمی از شمالغربی به طرف جنوب شرقی دارند و اصولا این منطقه بسیار کمتر از کردستان مکرری محتمل تکانهای ارضی شده است . قله های عمده این سلسله ، از مشرق به مغرب ، عبارتند از : ده لاکانی کوه ، کوه پرو ، هول (که در جنوب به سفید کوه متصل می شود) ، کیله کوه و کوه پرقرمز پس از این سلسله ارتفاعات منظم کوه - های دالاهو و بهلول میآیند که ظاهرا نام **زاگروس** بیشتر به آنها اطلاق می شد و در نزد **یونانیان**

و ایرانیان باستان از شهرت عظیمی برخوردار بودند. در واقع شاهراه بزرگ سلطنتی داریوش از آنجا می‌گذشت و اسکندر کبیر نیز از همان راه عبور کرد. و سرانجام، در مرز بین النهرین نیز کوههایی هستند که اهمیت کمتری دارند، و از آن جمله میتوان از کیالو و نواکولی و کوه سنبله و شاه کوه نام برد.

در آن نقاط که کوهها کمتر به هم فشرده اند کرمانشاهان به سبب جریان رودخانه های گاماساب و قره سوخاک بسیار حاصلخیزی دارد. از جمله دشت ماهیدشت است که خود شهر کرمانشاه در درون آن واقع شده است و جمعیت پا بر جا و انبوه و مرفهی دارد؛ لیکن در بخشهای غربی جنبه کوه نشینی مردم شدیدتر است و جمعیت نیمه چادر نشین آن نواحی بیشتر از گله داری امسراسر معاش می‌کنند.

اکنون نظرهم به اردلان یا کردستان خاص ایران بیندازیم، تنها جایی که به نام کردستان معروف است. این ایالت که از شمال به جنوب 200 کیلومتر طول دارد در بین بخشهای افشار صاین قلعه در شمال سلیمانیه و کرکوک در مغرب و دره دیاله در جنوب و بخشهای گروس و همدان در مشرق واقع شده است.

سیستم سلسله کوههای آن منظمند، بجز در شمال، آنجا که کوه چهل چشمه سهم بیشتری در بی نظمی کوههای کردستان مکرری یافته است. در جنوب غربی چهل چشمه سلسله کوههای گورمیان و دانی کاشان و کیله سر به موازات هم از مشرق به مغرب کشیده شده اند. در مجاور مرز عراق نیز، در قسمت بین کرکوک و سلیمانیه، کوههای علی داغی، قره داغ، سگیرمه داغ و ازمیرداغ واقع شده اند که یکی به موازات دیگری است. کوه اخیر، یعنی ازمیرداغ، در ادامه خود به سمت جنوب به سلسله کوههای غربی کرمانشاهان می‌پیوندد و تنها دره دیاله آنها را از هم جدا می‌کند. و بالاخره در شمال چهل چشمه رشته کوه تیله کوه واقع شده است که دربالا، در قسمت کردستان مکرری، به نام آن اشاره کردیم، کوهی که سمت آن از جنوب غربی به شمال شرقی است و با شیب ملایمی به سوی دره قزل اوزن سرازیر می‌شود.

در کوه چله چشمه، چنانکه قبلا گفتیم، رودخانه های جغتو و قزل اوزن ونهرهای دیگر کردستان سرچشمه میگیرند، وچنانکه از اسمش پیدا است این کوه باید منبع آب واقعی این قسمت از کردستان بشمار برود.

کردستان اردلان از هر طرف، بجز در سمت شمال شرقی که رود قزل اوزن از آن می‌گذرد، از کوه های بلند احاطه شده است. وسط این فضای بسته نسبتا پست است و درفواصل بین کوههای آن رسوبات حاصلخیزی ته نشین شده است. جمعیت در همین قسمت متمرکز است و اغلب آبادیها در این فرورفتگی مرکزی و در درههایی که نهر آبی در آنها جاری است واقع شده اند. از نقطه نظر ارتفاع از سطح دریا، کردستان اردلان را می‌توان به دو منطقه تقسیم کرد. منطقه اول در شمال فلاتی رسوبی است که وسیع است و رود قزل اوزن از آن عبور می‌کند. این منطقه هوایی خشک و بری دارد و محدود است از مغرب به چهل چشمه، از جنوب به کوههای سنه (سنندج) و پنجه

علی ، و همین سد کوههای جنوب و مغرب است که رود قزل اوزن را (که در زیر ، در قسمت پایین تر مسیر خود به سفید رود موسوم می شود) واداشته است تا سمت شمال شرقی را درپیش بگیرد .

این فلات وسیع را جریان آبهای زیاد شیار داده و این شیارها از این رسوبات حاصلخیزی پوشیده شده اند . نهرهای که از دامنه های شرقی و شمالی چهل چشمه و کوههای دربند و طاهوخان (به ارتفاع متوسط 4000 متر) سرازیر میشوند در حین رسیدن به دشت همه آن دره هارا پر میکنند ، جا به جا بهم ملحق می شوند و سرچشمه قزل اوزن را تشکیل می دهند . این شعبه های متعدد با کوههای **تالوانتوداگی** (که ارتفاع متعادلی دارند) به صورت دو شاخه شرقی و غربی از هم جدا می شوند ، و قزل اوزن پس از این سیر نخستین از ورای صخرها و زمینهای رسوبی وارد بخش مجاور گروس میشود . **منطقه دوم کردستان ایران** ، یعنی منطقه جنوبی ، تماما کوهستانی و دارای معبرهای تنگ و گردنه های صعب العبور است . این منطقه در قسمت اعظم سال از برفی سنگین پوشیده میشود و سلسله کوههای موازی با هم آن را هیچ شریان آب یا رود مهمی قطع نمی کند . ارتباطات و کشاورزی در این منطقه به مشکلات طبیعی فراوانی موجهند که رفع آنها بسیار دشوار است و سکنه چادرنشین این منطقه بیشتر از دامداری واز جنگلهای انبوه گسترده در دامنه های غربی گاهها امرار معاش می کنند .

سیستم هیدروگرافیک یا آبها کردستان ایران در مرحله نخست با قزل اوزن که پیشتر از آن نام بردیم شکل می گیرد . شعبه های مسیر فوقانی آن به ترتیب عبارتند: از رود **سارال و هوباتو** از از یک طرف ، و **خورخوره و قره توره** از طرف دیگر، و این نامهارا ساکنین آبادیهایی که بر مسیر آن رودخانه ها واقعدند به آنها داده اند . این دردها پس از گذشتن از **تالوانتوداگی** بهم میپیوندند و قزل اوزن به معنای اخص را تشکیل می دهند . اندکی بعد، در سمت راست ، رودخانه لیلی رود به این رود می ریزد که از کوه پنجه علی واقع در مشرق سنه (سنندج) سرچشمه می گیرد . در اینجا یاد آور می شویم که رودخانه های سقز (شعبه جغتو) و بانه (شعبه زاب کوچک) هر دو از **کوه تلخان** واقع در کردستان ایران (**اردلان**) سرچشمه می گیرند ، لیکن از قسمت عمده مسیر آنها **کردستان مکرری** بهره مند میشود . و اما در مورد کردستان ایران ، رود بزرگ پس از قزل اوزن **روددیاله** است که عامل مهم سیستم آبهای آن بشمار می رود . این رود بزرگ که به نام های **گاورود یا سیروان** رود نیز شناخته شده است از **کوه شریش خان** واقع در مغرب الوند ، نزدیک اسد آباد ، سرچشمه میگردد، و درحالیکه از ورای رشته کوههای موازی با هم کردستان کرمانشا-هان ، از جمله، کوههای شاهو و کیله سر، با تشکیل گردنه ها و معبرهای تنگ و پیچا پیچ راهی برای مسیر خود میگشاید تا مرز عراق از مشرق به مغرب جریان دارد پس از بیرون آمدن از رشته کوه کیله سر، رود دیاله به سمت غربی متمایل میشود، در همین سمت از آخرین رشته کوه مرزی می گذرد و به دجله میریزد . شعبه های دست راست آن همه از کوههای اردلان سرازیر میشوند و عبارتند از : نخست رود (**سنه**) یا **میابوروان** که شهر سنندج را از سمت شمال غربی به جنوب شرقی قطع می کند و در 3 کیلومتری پایین دست شهر، پیش از اینکه به دیاله بریزد ، رود قشلاق به آن می پیوندد . سپس **رودخانه اورامان** است که در مسیر فوقانی خود به **رزآو** موسوم است .

این رود بخشی را که به نام خودش موسوم است مشروب می سازد و پس از آنکه با آبهای جوانرود و مریوان تقویت شد (رود اخیر رودخانه کوچکی است که از **دریاچه زری بار** بیرون می آید و پنجاه کیلومتر طول دارد) و حجم نسبتاً قابل ملاحظه ای پیدا کرد به دیاله می ریزد. شعبه های سمت چپ دیاله که از سرزمین اردلان میگذرند عبارتند از: **لهله سو** که از شاه کوه سرچشمه می گیرد، و **انگان** که از کوه دالاهو میآید، و رود کوچک دیگری که به **زاب یا چومی زرشک** (زرشک رود) موسوم است. این رود از ارتفاعات بین دالاهو و داروجان سرچشمه می گیرد و در مسیر خود از سلسله جبال **آهنگران و بزنیان** عبور می کند. و سرانجام، در حدود **کردستان کرمانشاهان**، نمی توان شعبه دیگری از شعبات رود دیاله را فراموش کرد، و آن رودخانه ای است که به نام: **آب حلوان (یا الوند)** خوانده میشود. سرچشمه این رود در **کوه گرا** در ارتفاع 1900 گز است. آب حلوان با شیب بسیار تندی از بخشهای جلگه علی و سرپل و قصرشیرین میگذرد تا به دیاله می ریزد.

آب و هوای کردستان ایران (**اردلان)** کاملاً ببری و بازمستانهای بسیار سرداست، به طوریکه ریزش برف در آنجا به مدت چهار ماه در سال ادامه دارد. قله های بلند کوههای آن به ویژه در نقاطی که کمتر در معرض تابش خورشیدند، در تمام مدت سال برف خود را نگاه می دارند، و این برف، چنانکه گفتیم، سرچشمه های تعداد زیادی از رودهای مهم را تقویت میکند. لیکن، حتی در دشت ها و در قسمتهای پست تر منطقه، برف تا نیمه های بهار بر زمین میماند و ضخامت قشر آن گاهی به حدود دو گز میرسد. این خشکی و سردی آب و هوا بخصوص در قسمت غربی اردلان، (**اورامان)** محسوس است، آنجا که مسافر در زمستان نمیتواند آبادیهای مدفون در زیر برف را بجز از طریق دودی که از کلبه ها به آسمان بر می خیزد تشخیص دهد. و چون در چنین وضعی رفت و آمد اگر هم یکباره قطع نشود بسیار مشکل می گردد مهمترین غصه و مشغله فکری ساکنان آن نواحی منحصر به این خواهد بود که بقدر کافی آذوقه خواربار و پوشاک لازم برای زمستان ذخیره کنند، چه، زندگی آنان در گرو آن خواهد بود. **کافی است در یکی از آن گوشه های دورافتاده محصول کم آورده باشند تا قحطی و مرگ و میر به کمک انزوا بر آن حکمفر شود.** این وضع بیشتر گریبانگیر عناصری می شود که در یک جا ساکنند و مانند چادرنشینان تحرک ندارند. در واقع قبایل چادر نشین نظر به عادتی که به بیلاق و قشلاق رفتن متناوب در تابستان و زمستان دارند در برابر سرماهای سخت زمستان و گرماهای سوزان تابستان مجهزتر و مقاومترند. بطور کلی فلاتهای مرتفع و دامنه های کوهستان بیشتر در معرض دیگرگونی هوا قرار دارند، و حال آنکه بعضی دره ها، از جمله قسمت شرقی که اردلان به معنای اخص را تشکیل می دهند بیشتر در پناه بوده و از آب و هوایی برخوردارند که رطوبت آن را معتدلتر و برای کشاورزی مساعدتر کرده است.

بدین گونه آب و هوای کردستان ایران دو صورت متفاوت دارد: در یک قسمت (**فلاتهای مرتفع و دامنه های جبالی که دارای دره های وسیعند)** آب و هوایی خشک و ببری حکمفرماست که اختلاف درجهء حرارت در آنها از 23- درجه تا 32 بعلاوه (**بالای درجه)** درجه در نوسان است، و حال آنکه در جاهای دیگر، در دره هایی که بهتر درپناهند، هوا مرطوبتر و گیاه و سبزه فراوانتر است

و جنگلها مواد خوراکی اهالی را تامین می کنند .
با این وصف نباید این تقسیم بندی را قاطع و به منزله حکم کلی تلقی کرد، زیرا تقریباً هر منطقه ای بر حسب سمت و جهتی که داردو بمقتضای شکل و کیفیت خاک و وضع آبش از آب و هوایی که با شرایط آن مناسب است برخوردار خواهد بود. منباب مثال : منطقه شهر سنه (سنندج) که در آنجا تعداد روزهای آفتابی بیشتر است آب و هوایی ملایمتر از بخشهای اورامان یا مریوان دارد .

بطور کلی، آب و هوای دامنه های شرقی زاگروس خوشتر و مساعدتر از آب و هوای دامنه های غربی آن می باشد .

پی نویسی مولف : ه . ل . رابینو در کتاب خود تحت عنوان : گزارشی در باره کردستان ، چاپ 1911 ، جزئیات بیشتری در باره جغرافیای کردستان ایران ذکر کرده است. (مولف)

5 - منطقه محل سکونت فعلی کردها ادامه دارد

Chia.rabii@yahoo.com

2009/11/2

مالمو سوید .